

**INTERPRETACJA
DZIEDZICTWA
W TURYSTYCE
KULTUROWEJ**

**KONTEKSTY,
PODMIOTY,
ZARZĄDZANIE**

**ARMIN MIKOS
VON ROHRSCHEIDT**

Armin Mikos von Rohrscheidt

**Interpretacja dziedzictwa
w turystyce kulturowej**

Konteksty, podmioty, zarządzanie

Armin Mikos von Rohrscheidt

**Interpretacja dziedzictwa
w turystyce kulturowej**

Konteksty, podmioty, zarządzanie

**Bogucki Wydawnictwo Naukowe • Poznańskie Centrum Dziedzictwa
Poznań 2021**

Recenzent:
dr hab. prof AWF Zygmunt Kruczek

Projekt okładki:
Marcin Markowski

Korekta:
Marek Chadziński

Projekt, skład i łamanie:
Bogucki Wydawnictwo Naukowe

Copyright © by Armin Mikos v. Rohrscheidt, Poznań 2021
Copyright © by Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2021
Copyright © by Poznańskie Centrum Dziedzictwa, Poznań 2021

Publikacja wydana we współpracy z Gnieźnieńską Szkołą Wyższą Milenium

ISBN 978-83-7986-323-5 (BWN)
ISBN 978-83-62415-58-8 (PCD)

Bogucki Wydawnictwo Naukowe
e-mail: biuro@bogucki.com.pl
www.bogucki.com.pl

Poznańskie Centrum Dziedzictwa
e-mail: centrum@trakt.poznan.pl
www.bramapoznania.pl

Druk:
totem.com.pl

Spis treści

Wprowadzenie: kontekst i zakres badań, ich cele i metody oraz struktura i adresaci książki	15
Badawczy kontekst podejmowanej analizy	16
Rozdział 1	
Dziedzictwo jako integralny komponent relacji, historii i kultury ludzi oraz przedmiot zarządzania	27
1.1. Co było i jest dziedzictwem: geneza i zakres pojęcia	27
1.2. Natura dziedzictwa	38
1.2.1. Dziedzictwo jako dynamiczny proces kulturowy	38
1.2.2. Niematerialność: jeden z wymiarów dziedzictwa czy jego właściwa natura?	40
1.2.3. Dziedzictwo to działanie i dzianie się	42
1.2.4. Dziedzictwo to miejsce	44
1.2.5. Dziedzictwo to powszechnie zrozumiałe doświadczenie	46
1.2.6. Dziedzictwo to tożsamość	47
1.2.7. Dziedzictwo to forma pamięci i pamiętania	48
1.2.8. Dziedzictwo to dysonans	49
1.2.9. Dziedzictwo to także przyszłość	51
1.3. Zarządzanie dziedzictwem	53
1.3.1. Główne uwarunkowania i uczestnicy współczesnego zarządzania dziedzictwem	55
1.3.2. Zarządzanie zasobami dziedzictwa jako komponent zarządzania publicznego	58
1.3.3. Dziedzictwo jako wyróżnik społeczności i komponent produkcji kulturalnej	63
1.3.4. Dziedzictwo a uczestnictwo w kulturze	67
1.3.5. Dziedzictwo a kapitał kulturowy i kapitał społeczny	70
1.3.6. Edukacja o dziedzictwie i dziedzictwo w publicznej edukacji	72
1.3.7. Komercjalizacja jako sposób użytkowania dziedzictwa	74
1.3.8. Turystyka jako forma komercjalizacji dziedzictwa i poszerzania grupy jego interesariuszy	77
1.4. Problemy z dziedzictwem	78
1.4.1. Komercyjna „produkcja” dziedzictwa	79
1.4.2. Selekcja, ideologizacja i świadome lekceważenie dziedzictwa	82
1.4.3. Nowi aktorzy dziedzictwa – gorące spory i trwałe kontrowersje wokół niego	84
1.4.4. Nadmierna i jednowymiarowa eksploatacja zasobów dziedzictwa kulturowego	86

Rozdział 2

Interpretacja dziedzictwa a turystyka	89
2.1. Treść i zakres pojęcia – funkcjonalna definicja interpretacji dziedzictwa ...	89
2.2. Zarys dziejów interpretacji dziedzictwa w turystyce i propozycja ich systematyki	94
2.2.1. Historyczny rozwój metod i narzędzi interpretacji	95
2.2.2. Charakterystyka etapów rozwoju interpretacji dziedzictwa	112
2.2.3. Środowiska badaczy, teoretyków i metodyków interpretacji dziedzictwa na przełomie XX i XXI wieku	117
2.3. Cele i założenia współczesnej interpretacji dziedzictwa	119
2.3.1. Ogólne cele interpretacji dziedzictwa	119
2.3.2. Zasady interpretacji dziedzictwa	120
2.3.3. Pożądane cechy programów interpretacji dziedzictwa z udziałem turystów	128
2.4. Podejścia teoretyczne do interpretacji dziedzictwa i praktyczne nurty w jej metodyce	129
2.4.1. Współczesne podejścia i teoretyczne ujęcia interpretacji dziedzictwa	129
2.4.1.1. Podejście autoryzowanego przekazu	129
2.4.1.2. Podejście holistyczno-integralistyczne	131
2.4.1.3. Podejście inspirującej pedagogiki i komunikacji	133
2.4.1.4. Podejście konstruktywistyczne	134
2.4.1.5. Podejście hermeneutyczne	135
2.4.2. Nurty współczesnej metodyki i praktycznej organizacji interpretacji dziedzictwa	139
2.4.2.1. Nurt dydaktyczno-podawczy	139
2.4.2.2. Nurt edukacji partycypacyjnej i kompetencyjnej	140
2.4.2.3. Interpretacja jako komunikacja dziedzictwa	142
2.4.2.4. Nurt integralny i kontekstowy	143
2.4.2.5. Relacyjny nurt interpretacji	144
2.4.2.6. Nurt kreacji doświadczeń	146
2.4.2.7. Immersyjny nurt interpretacji	147
2.4.2.8. Nurt menedżerski w interpretacji dziedzictwa	148
2.5. Główne obszary zastosowania współczesnej interpretacji dziedzictwa ...	151
2.5.1. Integralny element zarządzania zasobami dziedzictwa	151
2.5.2. Komponent zarządzania działalnością kulturalną i produkcją kulturalną	152
2.5.3. Komponent publicznej i nieformalnej edukacji	153
2.5.4. Sfera aktywności lokalnych interesariuszy dziedzictwa	153
2.5.5. Instrument kształtowania środowiska i jakości życia biernych lokalnych interesariuszy i obszar budowania relacji społecznych ...	154
2.5.6. Wykorzystanie interpretacji dziedzictwa w organizacji turystyki ...	155
2.6. Problemy z interpretacją dziedzictwa	156
2.6.1. Komeracja: słabości kreowanych doświadczeń turystycznych dziedzictwa	156
2.6.2. Niekontrolowalny rezultat programów	156
2.6.3. Gorące tematy interpretacji	156
2.6.4. Konflikty w grupie aktywnych interesariuszy interpretacji	158

2.6.5. Problemy z infrastrukturą doświadczeń interpretacyjnych	160
2.6.6. Interpretacja czy komunikacja dziedzictwa – dylemat strategicznego podejścia i samoidentyfikacji zawodowej	162
2.6.7. Problemy personelu interpretacji: atomizacja, niestabilność zawodu, zatrudnienia oraz demotyvacja	164

Rozdział 3

Turystyka dziedzictwa jako przestrzeń konsumpcji jego zasobów i ich intensywnej interpretacji	167
3.1. Turystyka dziedzictwa – funkcje i zarys dziejów	167
3.2. Ujęcia turystyki dziedzictwa i propozycja jego definicji	172
3.3. Główne czynniki wpływające na dynamikę rozwoju turystyki dziedzictwa .	175
3.3.1. Zasoby dziedzictwa jako walory i magnesy turystyki oraz baza i przestrzeń jej doświadczeń	175
3.3.2. Lokalizacja zasobów dziedzictwa	177
3.3.3. Oddziaływanie dziedzictwa w kontekście turystycznym	179
3.3.4. Zagospodarowanie zasobów dziedzictwa dla celów kreacji doświadczeń turystycznych	181
3.3.5. Partnerzy i sojusznicy turystyki dziedzictwa oraz ich lokalne sieci .	183
3.3.6. Turyści dziedzictwa jako konsumenci oferty	185
3.3.7. Popyt na konsumpcję kultury	185
3.3.8. Docenienie i wykorzystanie ekonomicznej funkcji dziedzictwa w lokalnej gospodarce turystycznej	186
3.3.9. Lokalne możliwości turystycznego marketingu dziedzictwa	186
3.4. Turyści dziedzictwa	189
3.4.1. Krąg I – turyści motywowani dziedzictwem	193
3.4.2. Krąg II – turyści zainteresowani dziedzictwem	197
3.4.3. Krąg III – turyści kulturowi niekoncentrujący się na dziedzictwie .	201
3.4.4. Krąg IV – konsumenci dziedzictwa spoza grupy turystów kulturowych	203
3.5. Formy turystyki dziedzictwa i typowe sposoby jej organizacji	206
3.5.1. Turystyka dziedzictwa kulturowego jako pierwszy krąg oferty turystycznej wokół dziedzictwa	209
3.5.2. Formy turystyki kulturowej z intensywną prezentacją doświadczeń dziedzictwa – krąg drugi	215
3.5.3. Formy turystyki kulturowej fragmentarycznie eksploatujące dziedzictwo – krąg trzeci	226
Inne formy turystyki kulturowej a dziedzictwo	245
3.6. Dylematy turystyki dziedzictwa i problemy przez nią generowane	247
3.6.1. Powierzchniowość doświadczeń i kreowana rzeczywistość jako oferta dla masowego turysty	247
3.6.2. Turystyczna percepcja dziedzictwa: szansa na podniesienie jakości turystyki czy pożegnanie z autentycznością	248
3.6.3. Popyt na cudze dziedzictwo i porzucenie własnego	249
3.6.4. <i>Overtourism</i> i turystyczna gentryfikacja w miejscach dziedzictwa i ich otoczeniu	250
3.6.5. Pułapki turystyczne w turystyce dziedzictwa	252
3.6.6. Wyalienowanie lokalnych interesariuszy dziedzictwa	254

3.6.7. Dekapitalizacja i degeneracja zasobów dziedzictwa i lokalnej infrastruktury	256
3.6.8. Współpraca gospodarzy lokalnych zasobów dziedzictwa z turystyką	257
3.6.9. Duża wrażliwość turystyki dziedzictwa na katastrofy i kryzysy	258
Rozdział 4	
Poziomy, wymiary i media programów interpretacji dziedzictwa w turystyce kulturowej	261
4.1. Poziomy interpretacji dziedzictwa w turystyce kulturowej	262
4.1.1. Poziom dziecka	264
4.1.2. Poziom zainteresowanego turysty	266
4.1.3. Poziom zaawansowanego odbiorcy	267
4.1.4. Poziom intensywnego dialogu	269
4.2. Warstwy turystycznej interpretacji świadectw dziedzictwa i typowe dla nich metody oraz techniki	271
4.2.1. Identyfikacja zasobów dziedzictwa na użytek publiczności	272
4.2.2. Eksplanacja zasobów	273
4.2.3. Dydaktyzacja zasobów	276
4.2.4. Multimedializacja i multisensoryzacja	277
4.2.5. Ekscytacja	279
4.2.6. Aktywizacja	280
4.2.7. Grywalizacja (gamifikacja)	282
4.2.8. Komponenty produktów turystycznych i spójne systemy eksploatacji turystycznej jako media interpretacji dziedzictwa	285
4.3. Dobór mediów interpretacji wykorzystywanych w programach z udziałem turystów	286
4.3.1. Kryteria doboru mediów interpretacji	286
4.3.2. Stacjonarne programy i media interpretacji bezpośredniej (<i>face to face interpretation</i>)	294
4.3.3. Stacjonarne programy multimedialne	296
4.3.4. Terenowe programy interpretacji bezpośredniej	298
4.3.5. Tablice interpretacyjne w otwartej przestrzeni	301
4.3.6. Publikacje papierowe	303
4.3.7. Publikacje elektroniczne do pobrania	305
4.3.8. Audioprzewodniki	306
4.3.9. Stałe wystawy lub miejsca czasowo zmieniających się ekspozycji ..	307
4.3.10. Lokalne bezobsługowe systemy nawigacji, informacji i interpretacji turystycznej	310
4.3.11. Mobilne aplikacje turystyczne z modułem interpretacji dziedzictwa	312
4.3.12. Media autonomiczne, w tym eksplorerskie i grywalne	315
4.3.13. Programy pobytowe i moduły interpretacji w programie eventów ..	317
4.3.14. Integralne programy wycieczek kulturowych	319
4.4. Założenia koncepcyjne programów i mediów interpretacji w świetle badań	321
Rozdział 5	
Turystyczna eksploatacja i interpretacja dziedzictwa: obszary i zaangażowane podmioty	325
5.1. Główne obszary turystycznej interpretacji dziedzictwa	326
5.1.1. Materialne świadectwa ludzkich osiągnięć	327

5.1.2. Odziedziczone teksty kultury	328
5.1.3. Świadectwa wymiany kulturowej	330
5.1.4. Procesy społeczne i historyczne	330
5.1.5. Procesy naturalne i zagospodarowanie środowiska przez człowieka	331
5.1.6. Miejsca wydarzeń historycznych	332
5.1.7. Dokumenty historii	334
5.1.8. Idee o przełomowym znaczeniu dla losów ludzkości lub rozwoju kultury	336
5.1.9. Wkład wybitnych ludzi w dziedzictwo	337
5.1.10. Dzieje i dziedzictwo lokalnych społeczności	340
5.1.11. Dziedzictwo grup mniejszościowych i defaworyzowanych	342
5.1.12. Dziedzictwo „zwykłych” ludzi	344
5.1.13. Kłopotliwe dziedzictwo w interpretacji turystycznej	346
5.1.14. Cyfrowe zasoby dziedzictwa i zasoby dziedzictwa cyfrowego	348
5.2. Organizacje interpretacyjne funkcjonujące w kontekście turystycznym i wykonawcy interpretacji z udziałem turystów	352
5.2.1. Typy programów interpretacji dziedzictwa w turystyce	353
5.2.2. Organizacje interpretacyjne a turystyka kulturowa	359
5.2.3. Autorzy i wykonawcy turystycznych programów interpretacji dziedzictwa	370
5.3. Przegląd i analiza obszarów i sposobów zarządzania interpretacją dziedzictwa w powiązaniu z ofertą turystyki kulturowej – studia przypadków	375
5.4. Wnioski ogólne	388
Rozdział 6	
Konteksty i uwarunkowania zarządzania interpretacją dziedzictwa w turystyce kulturowej	391
Wprowadzenie	391
6.1. Korzyści z interpretacji dziedzictwa	392
6.1.1. Korzyści dla organizacji zarządzającej dziedzictwem	392
6.1.2. Pożytki dla samorządu i lokalnych interesariuszy turystyki	395
6.1.3. Korzyści dla uczestników interpretacji	399
6.2. Lokalne uwarunkowania zarządzania interpretacją dziedzictwa w turystyce	402
6.2.1. Geograficzne uwarunkowania interpretowanego dziedzictwa	402
6.2.2. Stan i stosunki własności miejsc i obiektów dziedzictwa jako kontekst interpretacji	403
6.2.3. Dostępność zasobów dziedzictwa dla interpretacji z udziałem turystów	405
6.2.4. Uwarunkowania polityczne	407
6.2.5. Postawy społeczności lokalnych wobec dziedzictwa, jego eksploatacji i interpretacji	407
6.2.6. Aktywni interesariusze interpretacji poza organizacją zarządczą ..	409
6.2.7. Ekonomiczne aspekty turystyki dziedzictwa i interpretacji w jej ramach	412
6.2.8. Turyści z perspektywy gospodarzy: popyt na turystykę dziedzictwa czy na dziedzictwo w turystyce?	414

6.2.9. Uwarunkowania wynikające z produktowego kontekstu interpretacji dla turystów	416
6.3. Interpretacja dziedzictwa w zarządzaniu produktami i programami turystyki kulturowej: atut, komponent produktu i wyzwanie	419
6.3.1. Rzetelność interpretacji dziedzictwa	420
6.3.2. Różnorodność i spójność przekazu interpretacyjnego	422
6.3.3. Interaktywność interpretacji dziedzictwa	425
6.3.4. Personel – wykonawcy interpretacji dziedzictwa	426
6.3.5. Zachowanie niezależności od politycznych i społecznych nacisków	428
6.3.6. Strategia interpretacji	429
6.3.7. Holistyczny i multisensoryczny kształt interpretacji	430
6.3.8. Profesjonalne zarządzanie konfliktami wokół interpretacji dziedzictwa	430
6.3.9. Wprowadzenie interpretacji dziedzictwa jako komponentu do produktów turystycznych	431
6.3.10. Interpretacja dziedzictwa w marketingu miejsca	434
6.4. Lokalne podejście do rozwiązywania typowych problemów turystycznej interpretacji dziedzictwa	434
6.4.1. Interpretacja trudnych zasobów i tematów	434
6.4.2. Problem wieloznaczności zasobów i świadectw dziedzictwa a jego interpretacja	439
6.4.3. Problem wtórnego planowania interpretacji	441
6.4.4. Interpretacja a współdzielenie zasobów	443
6.4.5. Problem degeneracji zasobów dziedzictwa i alienacji jego lokalnych interesariuszy	444

Rozdział 7

Koncepcja zarządzania interpretacją dziedzictwa przez lokalne organizacje interpretacyjne i obszarowych zarządców oferty turystyki kulturowej	447
7.1. Inspiracje i główne komponenty integralnej koncepcji interpretacji dziedzictwa	448
7.2. Określenie znaczenia miejsca, obiektu lub grupy świadectw dziedzictwa ..	451
7.3. Plan zagospodarowania miejsca i zarządzania nim z uwzględnieniem interpretacji	457
7.4. Zdefiniowanie celów interpretacji i jej ogólny plan	461
7.5. Idea, wiodący temat oraz przekaz interpretacji miejsca	465
7.6. Szczegółowe tematy interpretacji	469
7.7. Docelowa grupa uczestników interpretacji	473
7.8. Metody i media interpretacji	477
7.9. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy	482
7.10. Lokalny produkt turystyczny oparty na interpretacji dziedzictwa	490
7.11. Wdrożenie koncepcji	498
7.12. Marketing interpretacji dziedzictwa w kontekście turystyki kulturowej ...	506
7.13. Ewaluacja doświadczeń i produktu	515
7.14. Rekomendowana kolejność i uczestnicy działań w ramach realizacji koncepcji	520

Rozdział 8

Szczegółowe rekomendacje dla wybranych obszarów działań zarządcy

interpretacji	525
8.1. Jak dobierać i przygotowywać media i narzędzia interpretacji?	525
8.1.1. Jak tworzyć papierowe publikacje interpretacyjne?	526
8.1.2. Jak planować i wykorzystywać tablice interpretacyjne?	528
8.1.3. Techniczne środki i urządzenia wspomagające interpretację w terenie otwartym	531
8.1.4. Jak organizować wystawy interpretacyjne?	533
8.1.5. Jak organizować autonomiczne i eksploracyjne formy eksploatacji i interpretacji dziedzictwa?	542
8.1.6. Jak organizować zwiedzanie z przewodnikiem-interpreatorem ...	547
8.1.7. Stacjonarne partycypacyjne moduły interpretacji	552
8.1.8. Jak przygotowywać i realizować interpretację dla grup dzieci i nastolatków?	557
8.2. Jak szkolić personel interpretacji – profesjonalnych interpretatorów	561
8.2.1. Ogólna materia szkoleń dla kandydatów na interpretatorów	561
8.2.2. Szczegółowa materia szkoleń dla kandydatów na interpretatorów ..	562
8.2.3. Zestawienie problematyki podejmowanej w szkoleniach	564
8.2.4. Planowanie szkoleń	567
8.2.5. Praktyczny moduł szkoleń dla interpretatorów	568
8.2.6. Realizacja szkoleń i warsztatów dla czynnych interpretatorów	569
8.2.7. Wykorzystanie unikatowych kompetencji, zdolności, pasji i kreatywności interpretatorów	570
8.2.8. Zarządzanie wolontariuszami w obszarze interpretacji	571
8.3. Jak zarządzać partnerstwem w interpretacji i w ramach produktu turystycznego?	573
8.3.1. Planowanie i budowanie lokalnego partnerstwa przez organizację interpretacyjną	573
8.3.2. Zarządzanie partnerami wspólnego przedsięwzięcia przez organizację interpretacyjną	575
8.3.3. Wyszukiwanie i angażowanie ekspertów i specjalistów	578
8.4. Jak ewaluować interpretację?	580
8.4.1. Bilans celów i korzyści lokalnych interesariuszy interpretacji	581
8.4.2. Wykonanie bilansu korzyści turysty w kontekście oferty interpretacji	583
8.4.3. Metody i narzędzia ewaluacji przedsięwzięć i programów interpretacyjnych	586
8.5. Turystyczny marketing interpretacji dziedzictwa	592
8.5.1. Jak eliminować luki w interpretacji i rozwijać jej ofertę dla turystów?	592
8.5.2. Jak planować i przygotowywać marketing samej interpretacji	603
8.5.3. Kanały, partnerzy i narzędzia interpretacji dziedzictwa i opartych na niej produktów turystycznych	606
8.5.4. Jak eliminować lokalną lukę marketingu?	608
8.5.5. Pakiety jako podstawowa postać lokalnego produktu interpretacji dziedzictwa	610

8.5.6. Zarządzanie relacjami i treściami jako istota marketingu dziedzictwa i jego interpretacji w turystyce	615
8.5.6.1. Zarządzanie treściami marketingu: marketing celowany ...	615
8.5.6.2. Marketing relacji w wykonaniu organizacji interpretacyjnej	616
8.5.6.3. Marketing treści jako element strategicznego zarządzania organizacją interpretacyjną	619
8.5.6.4. Zarządzanie personelem marketingu i obsługi turystów ...	624
Rozdział 9	
Interpretacja dziedzictwa w działalności pozostałych organizacji i podmiotów interpretacyjnych	627
9.1. Organizatorzy grupowych wycieczek jako zarządcy i oferenci programów interpretacji dziedzictwa	628
9.1.1. Grupa wyspecjalizowanych turoperatorów i specyfika ich działalności	628
9.1.2. Miejsce, specyfika i organizacja interpretacji dziedzictwa w pracy turoperatora	633
9.1.3. Rekomendacje dla turoperatorów wyspecjalizowanych w organizacji wypraw turystyki dziedzictwa	640
9.2. Organizacje zarządzające eventami dziedzictwa	654
9.2.1. Specyfika i kontekst zarządzania eventami dziedzictwa	654
9.2.2. Specyfika interpretacji dziedzictwa w ramach eventów	660
9.2.3. Rekomendacje dla kształtowania sfery interpretacji przez organizatorów eventów	665
9.3. Twórcy i zarządcy aplikacji turystycznych i innych programów mediacji dziedzictwa	677
9.3.1. Aplikacje jako produkty i narzędzia zarządcze turystyki (dziedzictwa)	677
9.3.2. Specyfika interpretacji dziedzictwa realizowanej za pośrednictwem aplikacji	680
9.3.3. Rekomendacje dla twórców i zarządców aplikacji	688
9.4. Samodzielne programy interpretacji proponowane przez lokalnych przewodników i animatorów doświadczeń	695
9.4.1. Przewodnik jako interpretator dziedzictwa	696
9.4.2. Interpretacja w pracy przewodnika turystycznego	697
9.4.2.1. Inne formy zaangażowania lokalnego przewodnika w interpretację dziedzictwa	698
9.4.3. Rekomendacje dla przewodników jako samodzielnych oferentów i wykonawców programów interpretacji dziedzictwa	705
9.5. Twórcy gier interpretacyjnych	710
9.5.1. Środowisko i specyfika funkcjonowania	710
9.5.2. Specyfika interpretacji dziedzictwa w grach	712
9.5.3. Wybrane rekomendacje dla twórców gier interpretacyjnych i ich partnerów	716
9.6. Zarządzanie interpretacją przez operatorów turystycznych linii komunikacyjnych	720
9.6.1. Uwarunkowania działalności interpretacyjnej operatorów zabytkowych linii	720
9.6.2. Interpretacja dziedzictwa w wykonaniu operatorów linii	723

9.6.3. Rekomendacje dotyczące organizowania interpretacji dziedzictwa w zabytkowych liniach komunikacyjnych	725
9.7. Twórcy i zarządcy turystycznych programów i projektów kolekcjonerskich	728
9.7.1. Specyfika i uwarunkowania działalności	728
9.7.2. Interpretacja dziedzictwa w systemach i programach kolekcjonerskich	729
9.7.3. Rekomendacje dla zarządców systemów kolekcjonerskich	733
Podsumowanie	738
Zakończenie	739
Wkład do badań i użyteczność analiz	739
Ograniczenia	741
Potrzeba przyszłych badań i działań organizacyjnych	742
Subiektywne wnioski i inspiracje	748
Bibliografia	751
Netografia	779
Spis rycin	791
Spis tabel	792
Spis studiów przypadku	794
Streszczenie	795
Book Abstract	797

Streszczenie

Armin Mikos von Rohrscheidt

Interpretacja dziedzictwa w turystyce kulturowej. Konteksty, podmioty, zarządzanie.

Słowa kluczowe: interpretacja dziedzictwa, zarządzanie dziedzictwem, organizacje interpretacyjne, turystyka kulturowa, turystyka dziedzictwa, zarządzanie turystyką, produkt turystyczny, turyści dziedzictwa, doświadczenie dziedzictwa, doświadczenie turystyczne, organizacja turystyki.

Przedmiotem książki jest zarządzanie interpretacją dziedzictwa w ramach oferty turystycznej, a zatem z udziałem turystów jako jej uczestników. Ponieważ doświadczenia dziedzictwa kulturowego, współtworzone przez jego interpretację, najczęściej występują w ramach turystyki kulturowej, to ta odmiana turystyki stanowi środowisko podejmowanych tu badań i prezentowanych analiz.

Systematyczny opis zjawiska turystycznej interpretacji nie jest możliwy bez szerokiej prezentacji historycznych i kulturowych kontekstów oraz globalnych i lokalnych uwarunkowań tej grupy przedsięwzięć. Wynikają one z natury samego dziedzictwa, i jego zmieniających się koncepcji, z dynamiki jego procesów i powstających wokół niego relacji, z ewolucji interpretacji dziedzictwa, założeń jej współcześnie dominujących koncepcji i metod, z celów i interesów zarządców i wykonawców programów interpretacyjnych, ze składu, oczekiwań i preferowanych aktywności turystów zainteresowanych dziedzictwem oraz z interesów i strategii organizatorów turystyki. Dlatego pierwsze trzy rozdziały książki, poświęcone kolejno: dziedzictwu, jego interpretacji i turystyce kulturowej, w tym turystyce i turystom dziedzictwa, służą osadzeniu analizy w tym obszernym kontekście. Szczegółowo opisano między innymi najpopularniejsze formy organizacji turystyki dziedzictwa i środowisko turystów zainteresowanych nim, w tym rozmaite motywy skłaniające ich do poszukiwania jego doświadczeń i preferowane przez nich poziomy oraz sposoby angażowania się w jego interpretację. Poczesne miejsce w wywodzie przyznano przy tym relacjom między dziedzictwem, jego lokalnymi depozytariuszami i zarządcami jego zasobów a zainteresowaniami i aktywnościami turystów, jak również wyzwaniom związanym z pogodzeniem interesów tych grup na poziomie organizacji oferty turystycznej.

Głównymi kreatorami turystycznych doświadczeń analizowanych w tej książce są gospodarze zasobów, obiektów i miejsc dziedzictwa, zarządcy kolekcji jego świadectw i centrów jego interpretacji, menedżerowie obszarowych organizacji zajmujących się jego turystyczną eksploatacją, organizatorzy wycieczek kulturowych, twórcy lokalnych pakietów turystycznych oraz samodzielnie działający lokalni interpretatorzy, edukatorzy i animatorzy działań partycypacyjnych z udziałem turystów. To im, zdefiniowanym

jako organizacje względnie podmioty interpretacyjne, poświęcona jest druga część tej książki (rozdziały 4, 5 i 6). Analizie poddano status i skalę działania tych podmiotów, ich relacje do zasobów dziedzictwa i zakres ich aktywności interpretacyjnej, metodykę podejmowanej przez nie interpretacji oraz ich aktywności związane z tworzeniem produktów turystycznych i współpracą ze środowiskiem turystyki. Dużą część treści tych rozdziałów zajmuje szczegółowy opis i ocena metod, mediów i instrumentów tworzenia stacjonarnych, rozproszonych i mobilnych programów interpretacyjnych.

Ostatnia część książki, na którą także składają się trzy rozdziały (7, 8 i 9) jest poświęcona problematyce planowania, organizacji i funkcjonowania przedsięwzięć, które integrują interpretację dziedzictwa w efektywne zarządzanie obszarowymi produktami turystycznymi. Szczegółowo omówiono tu koncepcje i strategie, obszary kluczowych działań, czynniki wpływające na ich efektywność oraz optymalną kolejność ich podejmowania, a także role i działania wykonawców i partnerów organizacji zarządzających nimi. Zaprezentowano wkład poszczególnych interesariuszy turystycznej interpretacji dziedzictwa, relacje powstające między nimi w trakcie organizowania doświadczeń jego rozmaitych zasobów i różne formuły ich współpracy. Przy tej okazji Autor przedstawił oryginalną koncepcję tworzenia i zarządzania dla lokalnego produktu turystycznego opartego na interpretacji dziedzictwa. Szeroko omówiono marketing interpretacji turystycznej, czyli całościowy kształt relacji organizacji interpretacyjnych i zarządców produktów turystycznych opartych na interpretacji dziedzictwa z zewnętrznymi organizatorami turystyki i samymi turystami jako uczestnikami interpretacji. Dla poszczególnych działań (jak dobór metod i programów interpretacji, szkolenia ich wykonawców, kształtowanie relacji z pozostałymi interesariuszami interpretacji i turystyki, organizacja produktów turystycznych, całościowe zarządzanie marketingiem dziedzictwa) wskazano i opisano optymalne podejścia zarządcze, a w odniesieniu do kwestii szczegółowych zestawiono dziesiątki praktycznych rekomendacji.

Książka jest adresowana do badaczy i specjalistów interpretacji dziedzictwa, dydaktyków i studentów przedmiotów akademickich obejmujących aktywne zarządzanie dziedzictwem oraz do zarządców regionalnych i lokalnych programów uczestnictwa w kulturze. Drugą grupą jej adresatów są zarządcy i merytoryczni pracownicy instytucji zarządzających zasobami dziedzictwa, w tym muzeów, centrów interpretacji i obiektów oraz kompleksów zabytkowych stanowiących atrakcje turystyczne. Im zamieszczone tu wywody powinny pomóc w organizacji turystycznej oferty opartej na ich zasobach i wprowadzeniu jej do zewnętrznych produktów turystycznych, a także w prawidłowym kształtowaniu relacji ze środowiskiem turystyki i marketingu turystycznego ich oferty. Książka może być też źródłem usystematyzowanej wiedzy i przydatnym zbiorem praktycznych rekomendacji dla menedżerów obszarowych organizacji interpretacyjnych, w tym szlaków kulturowych, lokalnych trasy tematycznych dla turystów, organizacji turystycznych profilowanych na dziedzictwo, ekomuzeów, stowarzyszeń skoncentrowanych na ochronie i kultywowaniu dziedzictwa. Mogą z niej też skorzystać organizatorzy wycieczek wyspecjalizowani w eksploatacji dziedzictwa, samodzielni przewodnicy turystyczni i ich lokalne zespoły, organizatorzy eventów dziedzictwa przyciągających turystów, twórcy aplikacji turystycznych i turystycznych programów kolekcjonerskich i operatorzy turystycznych linii komunikacyjnych. Z kolei urzędnikom samorządowym odpowiadającym za zarządzanie zasobami dziedzictwa, współpracę z sektorem turystycznym i jego wspieranie, marketing turystyczny swoich obszarów lub marketing terytorialny ta publikacja może pomóc w formułowaniu ich strategii oraz w ocenie przedsięwzięć interpretacji i turystycznej eksploatacji dziedzictwa, których inicjatorzy i zarządcy wnioskuje o wsparcie ze środków publicznych.

Armin Mikos von Rohrscheidt jest wybitnym specjalistą w dziedzinie turystyki kulturowej, po której to problematyce porusza się z dużym znawstwem. Na wyróżnienie zasługuje bogactwo metod wykorzystywanych w opracowaniu. Podkreślić należy wyjątkową erudycję autora, znajomość polskiej i światowej literatury przedmiotu. Rozprawę cechuje fachowy język, którym autor kompetentnie się posługuje, szczególność przeprowadzonych analiz oraz przydatność dla praktyki wyciągniętych z badań wniosków. Recenzowana publikacja jest zatem doskonałym przykładem tzw. kulturoznawstwa stosowanego.

Książka jest adresowana do różnych grup czytelników. W pierwszej kolejności będą nimi na pewno krajowi badacze i specjaliści od interpretacji dziedzictwa oraz dydaktycy przedmiotów akademickich, obejmujących aktywne zarządzanie dziedzictwem, a także osoby piszące pod ich kierunkiem swoje prace dyplomowe. Kolejną grupą adresatów są zarządcy i pracownicy merytoryczni instytucji zarządzających zasobami dziedzictwa, dla których publikacja ta może być podręcznikiem współpracy z całym sektorem turystycznym. Może być też przydatna dla niepublicznych zarządców zasobów dziedzictwa, dla menedżerów obszarowych organizacji interpretacyjnych oraz tych niezwiązanych z konkretnymi zasobami, takich jak właściciele i zarządcy oferty biur podróży wyspecjalizowanych w turystyce kulturowej i dziedzictwa, samodzielnie działający lokalni przewodnicy i ich zespoły, organizatorzy cyklicznych eventów w zakresie dziedzictwa, twórcy aplikacji turystycznych i turystycznych programów kolekcjonerskich, operatorzy turystycznych linii komunikacyjnych.

Prezentowana monografia jest dziełem wybitnym, efektem mrówczej wręcz pracy, ale i potwierdzeniem znakomitego warsztatu naukowego autora. Jej ukazanie się będzie znaczącym wydarzeniem dla turystyki kulturowej.

dr hab. prof. AWF Zygmunt Kruczek